

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

2016-1- IT02-KA201- 024294

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

Projektnummer: 2016-1- IT02-KA201- 024294

O5

Riktlinjer för de nya läroplanerna i förskoleverksamhet och barnomsorg

Innehåll

1. Inledning – breda målsättningar.....	3
2. Förslag på aktiviteter för barn i åldrarna 1–3 år	5
2.1. Språkutveckling hos barn i åldrarna 1–3 år	5
2.2. Breda aktiviteter – övergången från förståelse till den första produktionen av spontantal 8	
2.2.1. Fonologisk bootstrapping – språkrytm	8
2.2.1.1. Föreslagna aktiviteter (felaktigt uttal, språkrytm och sånger)	10
2.2.2. Rollek, ordförråd och kategorisering	12
2.2.2.1. Föreslagna aktiviteter (rollek och ordförråd/kategorisering).....	13
2.2.3. Print awareness	15
2.2.3.1. Föreslagna aktiviteter (historieberättande)	16
3. Föreslagna aktiviteter för barn i åldrarna 3–6 år.....	16
3.1. Vidare implementering av de föreslagna aktiviteterna i O4	16
3.2. Implementerade aktiviteter för att förbättra de receptiva färdigheterna (lyssna)	17
3.2.1. Fonemmedvetenhet	18
3.2.2. Berättelser	19
3.2.3. Färgläggning	20
3.2.4. Upprepning av meningar.....	21
3.2.5. Perspektivväxling.....	21
3.2.6. Förbättring av ordförrådet.....	22
3.2.7. Transspråkande	23
3.3. Implementerade aktiviteter för att förbättra de expressiva färdigheterna (tala)	24
3.3.1. Berättelser	24
3.3.2. Upprepning av meningar.....	26
3.3.3. Identifiering av ljud och fonemmedvetenhet	27
3.3.4. Färgläggning	28
3.3.5. Perspektivväxling.....	29
3.3.6. Förbättring av ordförrådet.....	29
3.3.7. Transspråkande	30
4. Lärares roller.....	31
4.1. Lärares roll i utläring av främmande språk.....	31
4.2. Lärares roll i undervisning av första- och andraspråk	33
5. Referenser	35

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

1. Inledning – breda målsättningar

I denna text presenterar vi ett antal riktlinjer som syftar till att förändra och anpassa lärarutbildningarnas läroplaner. De riktlinjer vi föreslår utgår från den vetenskapliga litteraturens kunskap om barns språkutveckling i flerspråkiga sammanhang och har implementerats av lärare och pedagoger i förskoleverksamhet och barnomsorg som har deltagit i EDUGATE-projektet.

Denna text syftar till att ge en teoretisk bakgrund till den språkliga kompetens som barn bör utveckla under sina förskoleår (1–6 år), och ger även praktiska exempel på breda aktiviteter som kan främja utvecklingen av dessa specifika språkförmågor i tillägnandet av ett andraspråk. Riktlinjerna syftar till att hjälpa barn vars hemspråk är ett annat än det som används i undervisningen att underhålla och utveckla sina flerspråkiga förmågor (både i första- och andraspråket) genom att flerspråkigheten lyfts fram som en resurs, inte enbart för det enskilda barnet utan även för gruppen eller klassen.

Denna text syftar till att (1) tillhandahålla grundläggande kunskap om de språkliga steg som barn bör uppnå under förskoleåren, (2) föreslå aktiviteter som kan stärka dessa steg och (3) ge viss vägledning gällande lärarens roll i flerspråkiga klasser.

De huvudsakliga stegen i ett barns språkutveckling under dess första levnadsår är egentligen samma i både första- och andraspråket. Med fokus på aktuell kunskap om tillägnande av förstaspråk redogör vi för den litteratur som beskriver de huvudsakliga stegen av språklig utveckling och ger förslag på aktiviteter som lärare kan använda i sina läroplaner för att anpassa dem till tillägnandet av andraspråk.

De breda aktiviteterna vi presenterar är avsedda att ge lärare och pedagoger praktisk vägledning för hur de kan förbättra och anpassa sina läroplaner i ett flerspråkigt perspektiv. Barn i övergången mellan förskola och skola utvecklar grundläggande förmågor som är viktiga i tillägnandet av läs- och skrivkunskaper. Det är ett välkänt faktum att vissa av dessa förmågor utvecklas under barnets första levnadsår, medan andra utvecklas senare. Ett barns

2016-1- IT02-KA201- 024294

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

språkliga kompetens utvecklas kontinuerligt under förskoleåren och går i princip från en nivå av talförståelse/taluppkomst (1–3 år) till en nivå av produktion av spontantal (3–6 år). I denna anda är de breda aktiviteterna anpassade specifikt till barnens språkliga nivå beroende på deras kronologiska ålder. Riktlinjerna är därför uppdelade i en första grupp avsedd för läroplanerna för barn i åldrarna 1–3 år, och en andra grupp för läroplanerna för barn i åldrarna 3–6 år.

Läraren har en central betydelse i barns språkutveckling och den viktigaste rollen i en flerspråkig klass är att skapa förutsättningar och aktiviteter som ger barnen möjlighet att använda sina språk i ett meningsfullt sammanhang. Denna text innehåller bland annat exempel på praktiska färdigheter som lärare bör utveckla för att skapa bästa möjliga förutsättningar för språktillägnet.

I det aktuella projektet fick lärare och pedagoger i förskoleverksamhet och barnomsorg möjlighet att testa alla föreslagna aktiviteter och anpassa dem till sina behov. För varje område ger vi därför minst ett exempel på praktiska aktiviteter som lärarna och pedagogerna i förskoleverksamhet och barnomsorg anpassade och testade i sina klassrum. Det är viktigt att komma ihåg att alla föreslagna undervisningsmetoder kan utvecklas och modifieras av lärare och pedagoger så att de passar in i deras specifika arbetsomgång.

Texten är uppbyggd på följande sätt: Först presenterar vi riktlinjer för barn i åldrarna 1–3 år. Efter en kort presentation av de huvudsakliga fynden i litteraturen om förstaspråkstillägnande föreslår vi med utgångspunkt i denna vetenskapliga litteratur breda aktiviteter som kan bidra till att utveckla den språkliga kompetensen hos tvåspråkiga barn. Dessa aktiviteter har anpassats för att stärka språktillägnet i en flerspråkig miljö (både första- och andraspråket).

När det gäller barn i åldrarna 3–6 år fokuserar texten på vidare implementering av de aktiviteter som föreslogs i projektets O4-text. I O4-texten identifierade och testade lärare och pedagoger i förskoleverksamhet och barnomsorg vissa undervisningsaktiviteter som visade sig vara särskilt väl anpassade för språkutvecklingen hos barn som redan hade uppnått en

2016-1- IT02-KA201- 024294

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

spontan produktiv fas (3–6 år). Lärarna och pedagogerna i förskoleverksamhet och barnomsorg implementerade samtliga dessa breda aktiviteter i ett lokalt sammanhang. För varje aktivitet inkluderade vi den huvudsakliga språkliga domän som skulle övas, den åldersgrupp som aktiviteten lämpar sig för samt en beskrivning av proceduren. Aktiviteterna togs fram för att ge lärare och pedagoger i enspråkiga, tvåspråkiga och flerspråkiga skolor och klassrum praktiska undervisningsmetoder.

Både aktiviteterna för barn i åldrarna 1–3 år och 3–6 år kan utan problem integreras i de dagliga utbildningsrutinerna i förskolor och skolklasser. De enskilda lärarna kan välja att ändra och anpassa aktiviteterna, inte endast till det eller de språk de använder utan också till den ålder, typ av klass och antal barn de arbetar med.

I slutet av denna text beskriver vi lärarens roll och den uppsättning av grundläggande förmågor som han eller hon bör ha eller utveckla för att kunna säkerställa att förskolebarnen på ett konstruktivt sätt involveras i den flerspråkiga utvecklingen.

2. Förslag på aktiviteter för barn i åldrarna 1–3 år

2.1. Språkutveckling hos barn i åldrarna 1–3 år

Förskoleåren är avgörande för utvecklingen av den sociala språkmiljön som säkerställer en smidig övergång till det egentliga läsandet och skrivandet. Den språkliga kompetensen hos barn i åldrarna 1–3 år inte samma som i åldrarna 4–6 år.

Under de tre första levnadsåren utvecklar små barn de grunder som deras kommande språkfärdigheter kommer att bygga på. Observationer av barn som tillägnar sig olika språk avslöjar att stegen är liknande, möjligen universella (Fromkin, Rodman, & Hyams, 2011). Medan barn i åldrarna 4–6 år redan har uppnått en nivå av aktiv språkproduktion (vilket motsvarar de faser vi har valt att kalla *taluppkomst* och *talfärdighet*) går barn i åldrarna 1–3 år vanligen från en fas av *förståelse* då de utvecklar uppfattningen av ljud, inläringen av ords betydelse och den första kunskapen om ett språks syntaktiska parametrar till den ”första produktionen av spontantal” när de börjar producera meningsfulla talsträngar.

2016-1- IT02-KA201- 024294

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

Redan vid födseln börjar *förståelsefasen* då barnet börjar bearbeta talstimuli i sin språkliga miljö. Spädbarn uppvisar en förvånande mottaglighet för akustiska ledtrådar som utgör byggstenar i naturliga språk (stavelser, fonem, ord). Som beskrivet i föregående text (O4) inbegriper denna känslighet en uppmärksamhet på talstimuli för att uppfatta tal på vissa sätt och sedan kartlägga dessa akustiska stimuli i det fonologiska systemet i modersmålet (Guasti, 2002). Denna process kallas vanligtvis fonologisk medvetenhet och har visats vara en stabil prediktor för tidiga läsfärdigheter (Blachman, 2000; Lonigan et al., 2000; a.o.). Därför använder barn akustiska ledtrådar även för att uppfatta andra prosodiska drag som tonläge, tempo, rytm, styrka och andra ljudaspekter av talsignalen. Dessa drag används normalt som ledtrådar för att identifiera andra grammatiska egenskaper, till exempel ordningen av de syntaktiska elementen i meningar och placeringen av fras- och ordgränser. Den här processen kallas vanligtvis för fonologisk bootstrapping och utgör ett annat viktigt steg under förskoleåren eftersom den lägger grunden för de kommande läsfärdigheterna.

Utöver känsligheten för akustiska ledtrådar har det visat sig att mycket små barn utvecklar sin språkliga kompetens genom det direkta samspelet i kontextrelaterade aktiviteter, till exempel genom rollekar, kategorisering och historieberättande. Den här typen av aktiviteter hjälper normalt barnen att gå från fasen av enbart *förståelse* till den *första produktionen av spontantal*. Rollekar har en viktig plats i barnets utveckling eftersom det bygger upp självförtroendet, uppmuntrar till kreativitet och fantasi, berikar språket och kommunikationskompetensen och stärker den fysiska utvecklingen och problemlösningen. Förutom att det är en rolig aktivitet låter det barnen spela teater där de får anta verkliga livsroller eller påhittade uppträdanden. Leken kan ledas helt av barnen själva och uppmuntrar då till risktagande och kreativitet i rollen de spelar, eller så kan en vuxen leda leken för att utveckla den språkliga kompetensen genom ett finare samspel.

En annan viktig del av små barns språkliga utveckling är förmågan att kategorisera ord i begreppsklasser. Generellt sett är kategorisering till hjälp i vårt samspel med världen genom att vi tillåts generalisera utifrån erfarenheter, föremål, känslotillstånd osv. (Bornstein & Arteberry, 2010). Kategorier är särskilt värdefulla under spädbarnstiden och den tidiga

2016-1- IT02-KA201- 024294

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

barndomen när barnet träffar på många nya föremål, händelser och personer. Utan förmågan att kategorisera skulle barnet tvingas lära sig att reagera på nytt varje gång det är med om en ny upplevelse (Rakison & Oakes, 2003). Det är därför som kunskap om hur kategoriseringen utvecklar sig är avgörande för att förstå barns kognition och många andra relaterade mentala funktioner som växer fram, till exempel minne och språk (t.ex. Mareschal, Powell, & Volein, 2003). Framför allt har den här typen av lingvistisk/kognitiv domän effekter på tillägnandet av lexikon, semantik och läs- och skrivfärdigheter.

Slutligen har det bevisats att kunskap om det skrivna språkets form och funktion påverkar barnets framtida läsfärdigheter (Badian, 2001; Stuart, 1995; a.o). Den här kunskapen tillägnas av de flesta barn under förskoleåren och lägger grunden för den framtida läsfärdigheten. Print awareness är den paraplyterm som vanligtvis används för barns bokstavskunskap och andra

kunskaper om texter och läsning (Justice, Bowles, & Skibbe, 2006). Termen avser vanligtvis förståelsen av det skrivna språkets form och funktion och av ord och deras motsvarande ljud. Print awareness finns på flera nivåer: det kan avse bokstavskunskap, igenkännande av skrivet språk i omgivningen eller skriftliga begrepp, vilket bland annat omfattar vanlig användning av ett skrivet material för att berätta en historia.

Sammanfattningsvis har litteraturen visat att vissa språkliga domäner har en avgörande roll i barns läs- och skrivtillägnande i både första- och andraspråket. I synnerhet fonologisk bootstrapping (rytmisk förmåga och ledtrådar i tonläge), förmågan att sätta in språkliga stimuli i ett sammanhang (rollek), kategorisering av språkliga begrepp och print awareness (historieberättande) är vissa av de domäner som förknippas med den sociala språkmiljön (Pullen & Justice, 2003).

För att skapa de grundläggande förutsättningarna för en vuxenlik språkkompetens behöver förskolans läroplan inbegripa aktiviteter som stärker och stöder dessa grundläggande förmågor som normalt börjar framträda och utvecklas hos mycket små barn mellan 1 och 3 år. I detta syfte föreslår vi i nästa avsnitt en rad breda aktiviteter som lärare och pedagoger som arbetar med förskolebarn kan införliva i läroplanen. Dessa aktiviteter täcker på olika sätt de fyra språkliga färdigheter vi anger ovan: (1) Rytmask förmåga och förmåga att särskilja ledtrådar i tonläge, (2) förmåga att rolleka, (3) förmåga att kategorisera språkliga begrepp

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

samt (4) print awareness. Observera att varje aktivitet kan (och bör där det är nödvändigt) anpassas av läraren/pedagogen till de specifika behoven i klassrummet.

2.2. Breda aktiviteter – övergången från förståelse till den första produktionen av spontantal

2.2.1. Fonologisk bootstrapping – språkrytm

Spädbarns relativt tidiga mottaglighet för syntaktisk och grammatisk struktur väckte frågan om vilka ledtrådar som får små barn att tillägna sig grammatik. Enligt teorin om fonologisk bootstrapping kan den prosodiska och rytmiska information, och de fonologiska ledtrådar mer generellt, som direkt från födseln kan uppfattas i talsignalen utgöra de huvudsakliga delarna av ett spädbarns första steg in i språket. Det centrala antagandet i denna hypotes är att ett barn kan lära sig vissa strukturella aspekter i språket genom att analysera tal som det hör. I synnerhet prosodisk och rytmisk information bidrar till förmågan att särskilja ord och tillägna sig språkets syntaktiska drag. Flera studier har undersökt möjliga samband mellan musikaliska färdigheter och språkfärdigheter och har visat att det finns viktiga paralleller mellan utvecklingen av språk och musik (Kraus och Slater, 2015) beträffande olika färdigheter, till exempel tonhöjd och fonemdiskrimination (Anvari et al., 2002), rytm och prosodi (Patel et al., 2006), rytmiska färdigheter och läsning (Butzlaff, 2000) och förmågan att känna igen melodier och meningar (Harms et al., 2014). Inom båda områdena har en hierarkisk modell där färdigheterna tillägnas stegvis under barndomen föreslagits (Christophe et al., 1997; Christophe & Dupoux, 1996). Stavelser och ord i meningar uppträder inte med absolut regelbundenhet, men de är grupperade i prosodiska enheter. Lyssnaren uppfattar dessa grupperingar, och det har visat sig att de gör så genom att analysera den inkommande akustiska signalen snarare än genom en rekonstruktionsprocess som involverar lexikaliska och syntaktiska processer. Pullen et al. (2003) föreslår att man genom att främja utvecklingen av dessa grundläggande aspekter av fonologisk medvetenhet hos små barn kan bidra till att undvika en kausal kedja av negativa effekter som uppstår vid brist på fonologisk medvetenhet.

2016-1- IT02-KA201- 024294

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

Tillägnandet av lexikon

Studier visar att spädbarn är påfallande bra på att hämta information från kontinuerligt tal. De verkar veta vilka typer av ledtrådar de ska leta efter i inflödet av tal för att kunna särskilja olika ord. En av ledtrådarna svensktalande barn tar hjälp av för att lista ut var ordgränserna går är betoning. Den prosodiska strukturen bearbetas från talsignalen och används för lexikal access. Spädbarn kan upptäcka funktionsord relativt tidigt i sitt språktillägnande eftersom de är extremt frekventa stavelser som vanligtvis förekommer vid prosodiska gränser (början eller slutet beroende av språk). Eftersom prosodiska gränser aldrig förekommer inuti ett ord begränsas spädbarnen inte av hur de identifierar ord i talsignalen. Till exempel kan barn skilja mellan ord som ”*dis*” och ”*röd is*” trots att de är fonologiskt likartade. Det beror på att det inte uppstår någon prosodisk gräns i mitten av ordet *(d)[is] utan runt ordet i stället ([dis]). Barn använder fonologiska frasgränser för att begränsa den lexikala accessen. De drar slutsatser om ordgränserna utifrån de prosodiska gränserna. Om två sekvenser är uppbyggda av samma segment men skiljer sig åt prosodiskt (*såg en* jämfört med *sågen*) kommer barn att betrakta dem som olika sekvenser. Studier som undersökte prosodiska ledtrådar till fonologiska fraser har genomförts på flera sinsemellan olika språk och ger stöd för att fonologiska fraser troligen är till universell hjälp för att tillägna sig lexikon.

Tillägnandet av syntax

Fonologiska frasgränser sammanfaller alltid med de syntaktiska beståndsdelarnas gränser. Som en följd av detta har det antagits att både spädbarn och vuxna utnyttjar fonologiska frasgränser för att begränsa sin direkta syntaktiska analys (Christophe, Millotte, Bernal, & Lidz, 2008). Man har kunnat visa att barn så små som 18 och 24 månader har kunnat identifiera ords syntaktiska kategorier (substantiv och verb) genom talsegmentering (Thorpe et al., 2006). För att kunna hämta denna information behöver syntaktiska kännetecken som funktionsord finnas med. Kombinationen av prosodisk information och frekvent förekommande, och akustiskt distinkta, funktionsord (artiklar, morfem, prepositioner) kan bygga upp en partiell syntaktisk representation av meningar – en syntaktisk ram (Christophe et al., 2008). I en studie av förskolebarn utförd av de Carvalho, Dautriche, & Christophe (2016) visade försöksledarna att barn före 4 års ålder använder prosodi i realtid för att avgöra vilken syntaktisk struktur en mening har och för att särskilja mellan syntaktiska strukturer.

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

Barnen kunde dela in ett tvetydigt ord (substantiv jämfört med verb) i rätt grammatisk kategori när det tvetydiga ordet förekom i meningar som började på ett fonemiskt och morfologiskt identiskt sätt men som var syntaktiskt och prosodiskt olika. Detta visar alltså att betoning är mycket framträdande hos spädbarn och att de snabbt lär sig det egna språkets rytmiska struktur.

Flera studier har därför i dag kunnat visa att musikträning har en positiv effekt på språkfärdigheter. Till exempel visade Strait et al. (2013) att musikalisk begåvning var en betydande prediktor och stod för drygt 40 procent av variansen beträffande läsfärdigheter hos barn i åldrarna 8–13 år som hade fått liten eller ingen musikträning under förskoleåren. Andra studier visade att förmågan att följa med i ett givet tempo förutspådde tidiga läs- och skrivfärdigheter som fonologisk bootstrapping och verbalt minne hos förskolebarn (Carr et al., 2014). I synnerhet små barn i förskolan verkar ha nytta av att öva på sina musikaliska förmågor, vilket visar positiva överföringseffekter på tidiga läs- och skrivförmågor och läs- och skrivkunnighet i skolan. Generellt har musikträning visats förbättra många aspekter av ljudbearbetning och kognitivt språk samt läs- och skrivfärdigheter hos barn (Jancke 2012 ; Jentschke & Koelsch, 2009 ; Lorenzo et al., 2014; a.o.).

2.2.1.1. Föreslagna aktiviteter (felaktigt uttal, språkrytm och sånger)

Metodologisk anmärkning: Aktiviteterna görs med stegvis ökande komplexitet med utgångspunkt i förståelse av enstaka ord, följt av verbal produktion av dessa ord och slutligen formulering av korta meningar.

Tillägnet av lexikon:

Felaktigt uttal

Läraren visar dockan bildkorten med ord som barnen redan kan och frågar dockan vilket ordet är. Dockan uttalar ordet fel och barnen får chans att rätta den.

Den här aktiviteten kan endast utföras av en modersmålstalare eftersom felet består i mycket små uttalsnyanser som en person som inte har språket som sitt modersmål eventuellt inte kan återge.

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

Tillägna sig syntax:

Språkrytm

Steg 1: Dockan hälsar på barnen med fel namn. Barnen reagerar vanligtvis genom att börja skratta och dockan frågar då: ”Vad heter du?” Frågan ställs samtidigt som antalet ord, inte stavelser, i frågan räknas enligt svensk fonologi (1 vad 2 heter 3 du).

Barnet svarar genom att säga sitt namn.

Steg 2: Läraren uppmanar barnet att formulera en kort mening, ”Jag är + namn” genom att göra en gest med handen (handen mot bröstet).

Steg 3: Dockan hälsar på barnet med rätt namn.

Steg 4: När dockan har hälsat på alla barnen säger läraren åt barnen att fråga dockan vad den heter samtidigt som de räknar antalet ord, inte stavelser, i frågan enligt svensk fonologi (1 vad 2 heter 3 du).

Vid utbyte av åsikter med modersmåls läraren bedömdes det vara viktigare att lära barnen rytmen i meningen än att ljuda stavelserna i de enskilda orden.

Sånger

Steg 1: Läraren visar barnen bildkorten på olika delar av ansiktet och kroppen och upprepar ordet tre gånger (repeteras tre gånger genom att räkna på fingrarna).

Steg 2: Läraren lägger bildkorten på golvet och ber varje barn att hitta och ta på den del av ansiktet eller kroppen som läraren säger.

De första två stegen förbereder barnen på att använda sånger vid inläringen av nya ord.

Steg 3: Läraren sjunger ”Ett litet finger” (texten anges nedan) och säger åt varje barn att i sin tur välja en del av ansiktet och ta på den.

Sätt ett finger där smaken slinker in, sätt ett finger där smaken slinker in.

Sträck upp händerna och vinka, titta på en vän och vinka, ja, sätt fingrarna där smaken slinker in.

Sätt ett finger ... (näsan, ögat osv.).

En annan sång som kan användas för att lära sig ord på kroppsdelar är ”Huvud, axlar, knä och tå”, där barnen sjunger och rör vid de delar av ansiktet och kroppen som nämns i sången.

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

2.2.2. Rolle, ordförråd och kategorisering

Historisk forskning har visat hur rollekar har kommit in i barns liv som ett resultat av deras förändrade ställning i samhället till följd av en ökad arbetsfördelning (Elkonin, 2005). Traditionellt sett bor och arbetar alla medlemmar av gruppen (samhället) tillsammans. Barnen anpassas socialt genom att delta i den vårdgivande gruppens vardagliga arbete. I och med uppfinningen av nya verktyg – t.ex. plogen – sker en ökad arbetsfördelning. Det nya verktyget kräver fysisk styrka, och barnen kan inte längre delta i arbetet med att odla jorden med detta verktyg. De börjar tillbringa mer tid med andra barn, åtskilda från de vuxnas arbete. Det är vid den här tidpunkten som inte bara riktiga leksaker – som imiterar riktiga verktyg men inte kan användas som sådana – utan även rollekar dyker upp. När barnen inte längre deltar i sina vårdgivares vardagliga arbete börjar de med rollekar som handlar om vad de vuxna gör. Som en följd av denna samhällsutveckling uppstår nya arrangemang för att se till att viktiga kunskapsformer förs vidare. I stället för att vara tillsammans med de vuxna i dessa arrangemang kommer barnen nu i kontakt med sådana verktyg och metoder genom institutionella inrättningar som förskola och skola. I dessa institutioner kommer barnen även i kontakt med ett bredare utbud av kunskapsformer och samhällsarbete. På detta vis får barnen tillgång till ett större utbud av roller att leka. Att barnen får komma i kontakt med kunskapsformer och kulturella normer är därför en viktig förutsättning för barnens rollekande och därmed deras utveckling mer generellt. Att lära sig mer om olika roller som man kan leka är i grund och botten relaterat till att lära sig nya ord. Genom att till exempel leka bibliotekarie förvandlas ord som böcker, läsa, skriva, låna, lånekort, kategoriseringssystem, söka med mera till verktyg som behövs för att utveckla rolleken och således även barnets språk (Magnusson & Pramling Samuelsson, 2019; Pramling et al., i tryck; jfr Vygotsky, 1978).

I dag vet vi att barns lek är nära förknippat med lärande. Ju fler erfarenheter de får under sina första levnadsår, desto bättre kan de rolleka. Om ett barn exempelvis aldrig har varit på en flygplats eller har hört om flygplatser i böcker eller historier kan det heller inte leka flygplats. Det finns också studier som visar hur rolleken misslyckas när barnet inte känner till rollen han

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

eller hon förväntas leka (Mauritzsen & Säljö, 2003). Annan forskning visar hur barn stängs ute från rolleken när andra barn upplever att de inte kan anta rollen i leken (Lunde Vestad, 2010).

Rolleken är en av de viktigaste aspekterna i små barns vardagsliv där de kommunicerar med andra barn. När de leker med andra barn som har andra erfarenheter än de själva kan rolleken hjälpa barnet att lära sig eller uppleva något nytt, vilket bidrar till språkutvecklingen. Många lärare ser rollek som barnets egen värld, men både föräldrar (se Fleer, 2014) och förskollärare har här en viktig roll genom att de kan skapa tillfällen till lek och stimulera och utöka leken och även delta i den (Pramling et al., 2019).

Språk handlar i grunden om att kategorisera. Ett ord som ”bil” till exempel refererar inte till en särskild bil utan till en kategori som omfattar alla förekomster av bilar. Vi utvecklar våra beskrivningar, vilket innebär att vi blir mer specifika genom att lägga till fler kategorier – färg (röd), storlek (stor), modell (cabriolet), tid (gammal/ny) osv. Att lära sig språk innebär alltså i grund och botten att lära sig att kategorisera världen, att uppfatta den i olika kategorier. Men barn kommer även i kontakt med kategorisering som en mer specifik typ av aktivitet redan i förskolan. Detta är exempelvis tydligt i vanliga lekar som djurleken där man ska nämna alla medlemmar i en viss djurfamilj, t.ex. ko, tjur och kalv. Man kan även främja barns förmåga att kategorisera i den tidiga barndomen genom att låta dem gruppera vardagliga föremål som klossar, till exempel efter storlek, material (trä, metall), färg, funktion, geometrisk form osv.

Barn börjar också i tidiga åldrar att spontant samla på vissa föremål, vilket kan ses som ett intresse för kategorisering. Kategorisering är även nära förknippat med att upptäcka mönster, en av byggstenarna i utvecklingen av kognitiva färdigheter och något som man kan arbeta med i förskolor (Gärdefors, 2010). Människor är meningsskapande varelser som genom att skapa och särskilja olika mönster gör världen och dess fenomen möjliga att begripa och komma ihåg (Björklund, 2014; Björklund & Pramling, 2014).

2.2.2.1. Föreslagna aktiviteter (rollek och ordförråd/kategorisering)

2016-1- IT02-KA201- 024294

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

Rollek:

Steg 1: Barnen får lyssna på en saga på sitt modersmål och på ett främmande språk. Vi använder en saga med många repetitiva meningar (till exempel ”spring, spring” i Pepparkaksgubben). Sagan berättas flera gånger på olika sätt och med hjälp av olika föremål – dockor, saker, leksaker osv.

Steg 2: Barnen får välja bland de olika föremålen som lärarna redan har använt (dockor, saker, leksaker osv.). De får leka med de här föremålen medan läraren återberättar delar ur sagan och uppmanar dem att hjälpa till. Läraren uppmuntrar även barnen att tillsammans med honom eller henne upprepa vissa enkla fraser och ord från sagan. Efter flera repetitioner avslutar läraren berättandet och ger barnen endast föremålen att leka med.

Steg 3: I slutet när barnen är redo (de förstår sagan och kan säga vissa ord ur den på det främmande språket) får varje barn en roll. Läraren berättar sagan igen och barnen får spela den tilldelade rollen (med hjälp av en docka, vissa ord/fraser, saker).

Ordförråd/kategorisering

Steg 1: Läraren sjunger en kort sång eller säger en kort ramsa på modersmålet och senare även på ett främmande språk. Under tiden visar han eller hon samtidigt bilder, saker eller kroppsdelar beroende av vilka ord som förekommer i sången/ramsan. Läraren fokuserar på det ordförråd som är lämpligt för den aktuella åldern.

Steg 2: Sången/ramsan upprepas flera gånger i olika situationer (till exempel kan en sång om mat sjungas före matrasten och en sång om kroppen innan barnen tvättar händerna eller ansiktet osv.). Läraren ber barnen att sjunga sången eller säga ramsan tillsammans med honom eller henne tills de har lärt sig den utantill.

Steg 3: Läraren använder föremål som representerar de olika orden i sången/ramsan och ber barnen att placera dem i olika lådor eller på olika platser i rummet. Senare kan läraren även be dem att ta ut föremålen ur lådorna (t.ex.: ”Kan du hämta den röda bollen åt mig?”).

Steg 4: Barnen leker en lek där de tillsammans bildar ett tåg som rör sig runt i rummet. Sedan stannar tåget och läraren ber vissa barn att kliva av tåget (t.ex.: ”Barn med röda byxor ska kliva av i den röda staden.”). Läraren använder enkla ord och fraser som barnen är väl förtrogena med.

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

2.2.3. Print awareness

I flera forskningsstudier har man genom bedömningar av ett barns förståelse av skriftliga begrepp kunnat förutse framtida läsresultat (Adams, 1990; Badian, 2001). Barn börjar skapa sig en uppfattning om skriftliga begrepp genom läs- och skrivbaserad interaktion med de vuxna i deras liv redan från mycket tidig ålder. Spädbarn på 8 månader börjar ta i böcker, bläddra och ”babbla” på ett läsartat sätt (Snow et al., 1998). Den här grunden är dock inget som etableras automatiskt utan förutsätter ett aktivt deltagande med vuxna i ett skriftfokuserat samspel som är lämpligt för deras ålder ur ett kognitivt, känslomässigt, socialt och fysiskt perspektiv (Pullen et al., 2003). Det är under förskoleåren som barnet får en allt mer avancerad förståelse av skriftliga former (Justice & Ezell, 2001). Erfarenheter har visat att det utvecklar barnets språktillägnande om vuxna (lärare och pedagoger/föräldrar och familj) läser högt för barnet.

Barnets nivå av print awareness kan analyseras på flera olika nivåer.

Som Justice & Ezell (2001) beskriver har ett barn med en väl utvecklad medvetenhet om skriftliga begrepp kunskap om flera viktiga faktorer som krävs för att lära sig läsa.

Exempelvis kan barnet veta att skriften berättar en saga, att texten på en sida läses från vänster till höger och uppifrån och ned, att sagan fortsätter på nästa sida när man har läst klart en sida och att de vita tomrummen mellan bokstavsgrupper representerar en paus mellan talade ord eller ordgränser. Ett av de effektivaste sätten att bedöma barnets print awareness fokuserar på barnets bokstavkunskap (Pullen et al., 2003). Bokstavskunskapen kan enkelt uppmuntras genom att man säger vad bokstäverna heter. Detta främjar läsinläringen eftersom tidiga läsfärdigheter förutsätter generell kunskap om bokstäverna och hur de låter.

Slutligen kan sagoböcker öka barnets print awareness om läraren (eller andra vuxna som föräldrarna) använder olika tekniker för att förbättra barnets läs- och skrivkunskap, bland annat verbala eller icke-verbala ledtrådar för att öka barnets uppmärksamhet eller intresse för skrift. Läraren kan till exempel be barnet peka på första ordet på en sida eller fråga: ”Var på den här sidan finns orden?” En mer klassisk teknik är att läsa högt ur en bok eller att återberätta en saga ur en bok som man endast använder som visuellt stöd. Att lyssna på sagor och berätta dem skapar en länk mellan den tidiga barndomens talade språkfärdigheter och det

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

mera formella skrivna språket (Speaker et al., 2004). Men även om historieberättande och historieläsande liknar varandra innehållsmässigt finns det viktiga skillnader i hur de genomförs. En skillnad är lyssnarnas deltagande. Vid historieberättandet uppmuntras barnen att vara med och upprepa fraser eller refränger och att föreslå varianter på vissa fria delar av historien. Isbell och kollegor (2004) beskriver dessa historieberättande aspekter som ett gemensamt skapande och en form av tvåvägskommunikation. De språkmönster som barnen lär sig i detta sociala samspel med vuxna och andra barn bygger upp och främjar de språkfärdigheter som de behöver när de ska lära sig läsa och skriva.

2.2.3.1. Föreslagna aktiviteter (historieberättande)

Historieberättande

Läraren läser Eric Carles bok ”Do you want to be my friend?” och frågar på varje sida barnen varför djuret på den sidan inte vill bli vän med den lilla musen. Beroende av varje barns språknivå kan barnet förstå lärarens fråga och svara på modersmålet eller på svenska.

En annan historieberättande aktivitet är att sjunga ”Hjulen på bussen” och fråga varje barn vad som finns i bussen och sätta in deras svar i sången.

För att barnen ska kunna delta mer aktivt rekommenderas den här aktiviteten endast för barn som har ett ganska stort ordförråd (substantiv, adjektiv). Syftet med aktiviteten är att barnen ska få experimentera med språket och använda de ord de kan.

3. Föreslagna aktiviteter för barn i åldrarna 3–6 år

3.1. Vidare implementering av de föreslagna aktiviteterna i O4

Flerspråkiga barn mellan 3 och 6 år utvecklas från en fas av en första spontan produktion till en fas av talfärdighet, och detta gäller inläringen av såväl förstaspråket som andraspråket. Under den här övergångsfasen förbättras barnets analytiska färdigheter och förmågan att formulera fullständiga meningar. Vid det här laget har även barnets förståelse förbättrats avsevärt, och den språkliga produktionen är mer utvecklad. På språklektioner kan läraren

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

börja ställa hypotetiska frågor och ge analytiska övningar eftersom eleverna i den här fasen av språkinläringen bör kunna ge lämpliga svar. De sista faserna i inläringen av både första- och andraspråket har samma resultat, nämligen talfärdighet. Barnet kan nu verbalt skapa fullständiga meningar, tankar och idéer. Under den språkliga inlärningsprocessen anammas även kultur och normer.

För den här fasen av språkinläring har detta projekt redan angett praktiska riktlinjer (O4) som lärare kan använda för att förbättra och utveckla de språkliga förmågorna hos barn i åldrarna 3–6 år i flerspråkiga miljöer (t.ex. klassrummet).

De tidigare riktlinjerna togs fram utifrån sju lingvistiska aktiviteter som är kända för att förbättra de lingvistiska domäner som är nödvändiga för flerspråkig inläring. Dessa sju aktiviteter är fonemedvetenhet, berättelser, färgläggning, upprepning av meningar, perspektivväxling, förbättring av ordförrådet och transspråkande. Alla dessa aktiviteter kan användas för att öva upp både de receptiva och produktiva färdigheterna. Här presenterar vi vidare implementeringsförslag av dessa sju aktiviteter för både de receptiva och produktiva färdigheterna. De har tagits fram särskilt av lärarna i förskoleverksamhet och barnomsorg i detta projekt för att kunna integreras i läroplanen för barn i åldrarna 3–6 år.

3.2. Implementerade aktiviteter för att förbättra de receptiva färdigheterna (lyssna)

Under det första steget av inläringen av ett främmande språk bör lärare utveckla barnens förmåga att lyssna. Lyssnandet är nämligen enormt viktigt för den vidare utvecklingen av talet och skrivandet. Lyssnandet bör anpassas efter barnets ålder. Materialet som presenteras på lektionerna måste vara tilltalande eftersom förskolebarn har ett kort koncentrationsspann. Bra förslag är sånger, korta berättelser, rim, dikter, filmer, enkla fraser och verbala kommandon, spel och lekar som bingo eller den talande pennan (där man rör vid ord med en penna för att höra rätt uttal). Lektionerna bör byggas upp kring aktiv lek. Genom att lyssna på korta dialoger, sagor, rim och barnramsor kan barnen lära sig att härma intonation, rytm och ljud i svenskan. Lyssnandet kan utvecklas om det kombineras med fysisk rörelse, och här kan

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

metoden TPR (Total Physical Response) användas. Läraren ger enkla instruktioner, barnen lyssnar och utför uppgifter och läraren ser om de förstår instruktionerna. Lärarens uppgift är att förse barnen med mycket språkmateriel som de kan använda för att lära sig ord och att lyssna. Det är viktigt att hela tiden fånga barnens uppmärksamhet så att de inte tröttnar.

3.2.1. Fonetikvetenskap

Ord som rimmar

Läraren använder en uppsättning ord som barnen redan kan. Barnen sitter på en matta i ring och läraren säger två ord högt. Barnen lyssnar noga, och om orden rimmar gör de tummen upp. Om de inte rimmar gör de tummen ned.

Exempel: leka – steka
 katt – hatt
 röd – fisk
 fisk – disk
 mus – blå
 två – blå
 mus – hus

Kombinering av ljud

Läraren uppmanar barnet att kombinera olika talljud så att de bildar ett ord.

Exempel: /m/ /a/ /t/ – mat
 /d/ /u/ – du
 /h/ /u/ /s/ – hus
 /j/ /a/ – ja

Inledande ljud

Läraren säger: ”Lyssna mycket noga på vilket ljud som kommer först. Vad hör du?”

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

Exempel: topp – /t/
potta – /p/
mamma – /m/
snö – /s/
bi – /b/

3.2.2. Berättelser

Sagoläsning

Steg 1: Läraren läser sagan ”Pete the Cat, My white shoes”.

Steg 2: Sagan innehåller repetitiva fraser: Jag älskar mina vita skor! Jag älskar mina röda skor!

Jag älskar mina blåa skor! Detta ger barnen en känsla av förutsägbarhet och säkerhet. Läraren använder en saga och visar färgglada bilder.

Muntliga berättelser

Steg 1: Läraren berättar och använder samtidigt färgglada illustrationer där han eller hon pekar på de relevanta händelserna.

Steg 2: Läraren berättar sagan på ett enkelt språk och illustrerar med lämpliga ansiktsuttryck och gester.

Teater

Läraren använder dockor och spelar upp en kort scen från en affär. Utöver de självklara fraserna när man väljer ut och betalar för varor kan man öva på siffror och olika typer av varor – frukt och grönt, godis, leksaker och kläder.

Användning av audiovisuella medier

Steg 1: Barnen ser filmen ”Fem små apor”.

Steg 2: När barnen ser filmen igen imiterar de hoppande apor och doktorn och hans röst: ”Inga små apor i sängen får vara!”

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

När barnen får se en film inspireras de att härma beteenden, vilket snabbar på lärandeprocessen.

3.2.3. Färgläggning

Att rita är barnets första konstnärliga kreativitet. Den här aktiviteten kan man även använda sig av vid inläring av ett främmande språk eller för att lära sig att lyssna.

Färgläggning av ansikte

Läraren uppmanar barnen att lyssna och färglägga, och kontrollerar sedan om barnen förstår och minns orden (bild på ansikte).

Exempel: Öronen är gröna.
Ögonen är blåa.
Näsan är orange.
Munnen är rosa.
Håret är rött.

Ballongleken

Steg 1: Läraren säger: ”Färglägg ballongerna enligt mina instruktioner – en liten ballong är gul, en stor ballong är blå och en stjärnformad ballong är röd.”

Steg 2: Barnen färglägger de tre ballongerna.

Lärare: Vi har två nya färger. Vilka är färgerna?

Det här var något nytt för barnen. Lärarna insisterade på att barnen skulle täcka över en färg med en annan, för det var bara efter att färgerna hade blandats som en ny färg framträdde. Barnen blev förvånade över att se orange och lila när färgerna täckte över varandra. Övningen visade sig inte bara vara intressant utan även överraskande.

Leksaker

Lyssna och färglägg (bild på två nallar)

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

- En brun nalle sitter ned.
- En röd nalle dansar.

Läraren kontrollerar om barnen har förstått rätt och även deras ordförråd.

3.2.4. Upprepning av meningar

I barnlitteratur är det mycket vanligt att ord eller fraser upprepas i syfte att lära sig ett andra språk. Detta tillvägagångssätt bör användas avsiktligt.

Upprepning

Läraren läser en kort dikt som på flera ställen innehåller repetitiva ord eller fraser, t.ex.:

”Jag ser en apa. Apan är brun. Den bruna apan hoppar. Apan hoppar hela tiden” (dikt).

Ord som upprepas – apa.

Ordet APA används i flera meningar (funktion).

Viss upprepning av ord förekommer ofta i sånger och rim, t.ex.

”... vatten, vatten, bara vanligt vatten ...” (sång)

”Fem små apor hoppade i sängen ... Fyra små apor hoppade i sängen ...” (ramsa)

”Den här lilla grisen gick till marknaden, den här lilla grisen stannade hemma, den här lilla grisen åt rostbiff, den här lilla grisen fick inget ...” (dikt)

Barnen upprepar dikterna eller ramsorna flera gånger och kan härma och improvisera under tiden. De lär sig nya ord med hjälp av sånger och rim som innehåller repetitiva meningar och uttryck.

www.kapitannauka.pl/jezyki-obce/1903

www.little-sponges.com/index.php/2018

3.2.5. Perspektivväxling

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

Före lyssnandet

Steg 1: Läraren visar bokens omslag och barnen får försöka gissa vad den handlar om.

Steg 2: Läraren förbereder kort eller rekvisita för att presentera sagan. Guldlock, tre björnar, tre skålar, tre stolar och tre sängar.

Steg 3: Barnen lyssnar på orden i sagan. De kan även få smaka på gröt.

Steg 4: Läraren frågar: Tycker ni om det? Barnen svarar: ”Ja, det gör jag/Nej, det gör jag inte” och gör tummen upp eller ned.

Lyssnande:

Läraren presenterar sagans huvudpersoner Pappa Björn, Mamma Björn, Lilla Björn och Guldlock och förklarar kort var sagan utspelar sig och vad problemet är: Guldlock äter gröt, gör sönder stolar, och somnar sedan i sängen. Då kommer björnarna hem och Guldlock springer iväg.

Aktiviteter:

- ”Gissa föremålet” (före lyssnandet) – barnen gissar vad föremål som förekommer i sagan kallas.
- Barnen lägger pappersfigurer och föremål i rätt ordning medan läraren läser (samtidigt lyssnande).
- Barnen plockar upp eller pekar på rätt bildkort medan läraren läser.
- Pantomim – Barnen visar olika scener med gester – de lyssnar på sagan flera gånger (samtidigt lyssnande).
- Barnen håller upp olika smileys som passar in på sagans personer under högläsningen. De visar om personen i sagan är glad, ledsen, rädd osv. (samtidigt lyssnande).
- De lägger bilderna i rätt ordning enligt sagan (efter lyssnandet).
- ”Gissa vem jag är” – läraren spelar en person i sagan (efter lyssnandet).

3.2.6. Förbättring av ordförrådet

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

Aktiviteter med leksaker

Steg 1: Barnen sitter i ring. Läraren lägger flera leksaker på golvet: en boll, en björn, en docka, en bil, ett flygplan.

Steg 2: Läraren säger långsamt vad leksakerna kallas och ber barnen räcka honom eller henne en viss leksak. Om barnen väljer rätt får de beröm.

Aktiviteter med bildkort

Steg 1: Ge instruktioner på svenska och utför dem med hjälp av en saga, t.ex. ”Den mycket hungriga larven” av Eric Carle.

Steg 2: Barnen lär sig innehållet i sagan när de får spela en hungrig larv. Läraren säger: ”Jag är jättehungrig! Jag skulle vilja ha ett päron. Kan jag få ett päron?” Barnet väljer rätt låda bland lådorna på golvet och ger den till läraren.

På detta sätt kontrollerar man om barnen har lärt sig orden.

Aktiviteter med docka

Steg 1: Läraren gör i ordning fem papperslappar: mamma, pappa, bror, syster, barn. Steg 2: Läraren sjunger en sång:

”Pappafinger, pappafinger, var är du?

Här är jag, här är jag. Hur mår du?”

Steg 3: Läraren visar personerna på fingrarna, en åt gången, medan han eller hon sjunger sången och barnen tittar på rörelserna, lyssnar och försöker upprepa.

3.2.7. Transspråkande

Den grundläggande idén med transspråkande är att barn ska få möjlighet och uppmuntras att använda alla sina språkliga och kommunikativa resurser för att förstå världen och kommunicera med andra. En sådan inställning till språkinläring och begripliggörande gör det lättare för barnen att lära sig och använda olika språk och förmedlar ett viktigt budskap till barnen om att deras språkerfarenheter räknas, uppskattas och är viktiga. Den här inställningen

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

har därför också fördelen att den stärker barnets identitet som någon som kan saker och är delaktig i kulturella normer.

Namn på föremål

Steg 1: Läraren säger vad vissa av föremålen i klassrummet heter, t.ex. bord, stolar, skrivbord, hyllor, tavlor osv., och barnen får säga vad de heter på deras språk.

Steg 2: När barnen har matrast namnger de maten m.m. och pratar om vad saker och ting heter på de olika språk som gruppen har erfarenhet av.

Läsa böcker och sjunga sånger – flera språk

Steg 1: Läraren använder tvåspråkiga böcker eller pratar på ett språk om en bok som är skriven på ett annat språk (första- och andraspråket).

Steg 2: Barnen kan säga ord de hör på två språk och svara på något av sina språk. Det hjälper dem att utveckla sina kunskaper i både första- och andraspråket.

3.3. Implementerade aktiviteter för att förbättra de expressiva färdigheterna (*tala*)

3.3.1. Berättelser

Barn kan lära sig många viktiga saker genom berättelser eftersom det är barnens naturliga sätt att lära sig. Rätt utvalda berättelser med mycket repetition och ett enkelt språk kan vara till fantastisk hjälp för lärare. Det är bra om böckerna är stora och vackra. Ibland kan det vara bra om böckerna handlar om barnens favoritfigurer, till exempel Greta Gris för de mindre barnen som då ser berättelsen som en lek. Böcker kan bli ett livslångt lärande!

Mål – att barnen genom berättelser lär sig grammatik, ordförråd, intonation och vardagliga fraser och förbättrar sina kommunikationsfärdigheter.

Illustrerad berättelse

2016-1- IT02-KA201- 024294

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

Skapa en berättelse utifrån bilder (du kan börja den här aktiviteten med få (till exempel 4) bilder och sedan lägga till flera). Det utvecklar barnets kreativitet och tal- och lyssnandefärdigheter. Aktiviteten kan även göras i små grupper eller par om två, och man kan även låta barnen välja om de vill arbeta själva eller tillsammans med någon.

Rita en berättelse

Läs/lyssna på en berättelse och rita egna bilder. (Den här uppgiften involverar uppmärksamt lyssnande och förståelse, och det kan därför vara motiverande att låta barnen först lyssna/läsa uppmärksamt och rita senare.)

Skapa en berättelse utifrån bilder

Skapa en egen berättelse med hjälp av olika bilder som du placerar i valfri ordning. Den här aktiviteten går ut på att man placerar bilder i valfri ordning och sedan skapar en berättelse som kommer till liv genom bilderna. Det kan vara mycket intressant att jämföra hur olika berättelserna kan bli trots att de bygger på exakt samma bilder men i olika ordning.

Berättelsetärningar

Kasta tärningarna (du kan börja med 3 och sedan öka till 9 (vilket ger 54 bilder eftersom varje tärning har 4 bilder) för äldre barn) och skapa en berättelse med hjälp av de olika bilderna som tärningarna visar. Det sätter fart på fantasin i alla åldrar.

Berättelser från modersmål till svenska

Ibland är det en god idé att berätta den välkända berättelsen på svenska eftersom det gör det lättare att lära sig på ett mer avslappnat sätt.

Berättelser med utelämnade ord

Läraren läser en berättelse och barnen får komma med egna idéer om hur den ska utveckla sig.

Berättelser utan slut

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

Du läser en berättelse till ett visst ställe i boken och ber sedan barnen att tänka ut sina egna slut (kan göras enskilt, i par eller grupp). För mindre barn kan du ge förslag på tre olika slut så får de rösta om vilket som är det bästa.

Teater

Spela berättelsen som teater.

Frågestund

Efter att ha läst en saga kan du ställa kontrollfrågor för att se om barnen har förstått.

Verb blir till rörelser

Visa alla verben med rörelser, eller lek mimleken med ord från berättelsen.

3.3.2. Upprepning av meningar

Det stärker ordförrådet, intonationen och uttalet.

Låg och hög röst

Upprepa nya meningar i olika röstlägen.

Olika intonation

Lägg till känslor när du upprepar meningar, till exempel genom att säga något på ett argt, glatt, vänligt eller sorgset sätt.

Användning av docka

Dockan säger nya meningar och barnen säger efter den, eller dockan säger efter barnen men säger fel så att barnen får rätta den.

Beskrivning av en bild

Bilder kan användas som visuella hjälpmedel.

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

Rörelsesånger

Barn utför rörelserna de sjunger om.

Barn älskar rörelser och lär sig genom dem.

3.3.3. Identifiering av ljud och fonemedvetenhet

Distinktion och produktion av ljud som skiljer sig från barnets modersmål, igenkännande av ord som rimmar och som är olika långa.

Th – z eller s

W – v

Ä – e

R

H

Olika uttalslekar och -övningar

Aktivitet 1: Stoppa en klubba i munnen. Forma läpparna som ett o och uttala sedan w – white.

Aktivitet 2: Fatta tag i kinden med ena handen och dra så att munnen öppnas. Säg ä – äta.

Aktivitet 3: Värm händerna genom att andas ut varm luft i dem. Säg sedan ljudet h – han (öppen mun samtidigt som du blåser ut luft).

Aktivitet 4: Din tunga har frusit till is så att den inte vibrerar. Säg r – fart.

Olika ordlängd

Aktivitet 1: Använd rep av olika längd eller ett tåg med flera vagnar och skapa olika ord – stor, underbar.

Aktivitet 2: Klappa händerna för varje stavelse – stor, röda, turkosa.

Ord som rimmar

- Antal barn: 10
- Plats: klassrum
- Material: arbetsblad

2016-1- IT02-KA201- 024294

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

- Beskrivning av aktivitet:

Lyssna och färglägg de ord som rimmar (bilder) – säng-peng-slang

3.3.4. Färgläggning

Här kontrolleras förståelsen samtidigt som barnen får öva på tal, perspektivväxling och ordförråd.

Barnen arbetar i par

Steg 1: Varje barn ritar ett monster och berättar sedan för sin parkompis hur monstret ser ut.

Steg 2: Parkompisen ritar ett monster enligt beskrivningen. Sedan jämför man monstren.

Rita en teckning

Barnen ritar en teckning om ett visst tema och beskriver den sedan för läraren eller de andra kompisarna i gruppen.

Frågor

Utifrån ett annat tema ställer läraren frågor som barnen svarar på, och med hjälp av svaren ritar sedan läraren (eller ett annat barn) en teckning. Väder – Vad är det för årstid? Är det dag eller natt? Är det soligt? Är det regnigt? Kan man se solen/månen/stjärnorna? Blåser det? Finns det några moln? Finns det någon människa där? Vad har han eller hon på sig? Vad har han eller hon för hår? Hur ser han eller hon ut (glad, ledsen, arg, förvånad)?

Historieberättande

Barnen turas om att berätta en historia samtidigt som de ritar en teckning.

Kommunikation genom bilder

Barnen försöker ställa enkla frågor för att ta reda på vad det andra barnet har ritat. (Har ditt monster ett huvud? Har ditt monster långt/kort hår? Har ditt monster grönt/blått hår? Har ditt monster fem armar? Osv.)

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

Stor hjälp vid undervisning av prepositioner

Steg 1: Läraren ritat ett (stort) bord, ett skåp (med öppen dörr), en låda, en stol.

Steg 2: Läraren ber barnen att rita någonting (ett äpple, en glass, en kaka osv.) på, i, under, bredvid eller mellan möblerna. ("Rita ett äpple i skåpet." "Rita en glass på bordet.")

Steg 3: Läraren frågar vad barnen vill att han eller hon ska rita och ritat det på ena sidan om bordet (alternativt kan små kort med bilder användas). Sedan får barnen passa ihop teckningen med en viss plats ("Ställ kakan på bordet."). De drar en linje från kakan till ovanpå bordet. Efter denna aktivitet får barnen frågor – "Var är kakan?"

3.3.5. Perspektivväxling

Utvecklar den känslomässiga intelligensen.

Historieberättandet ur ett annat perspektiv

Efter att ha läst en historia ur huvudpersonens perspektiv får barnen försöka berätta historien ur en annan persons perspektiv.

Skapa en historia genom att titta på en bild till en historia (en historia som barnen är väl förtrogna med)

Barnen skapar en historia genom att välja en av de olika personerna på bilden.

Uppfattning av bilder

Barnet tittar på en bild och visar för de andra barnen vad det första är som han eller hon ser genom att peka på det.

3.3.6. Förbättring av ordförrådet

Skapar intresse för att lära sig ett främmande språk.

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

Känslor

Läraren använder en docka för att visa olika känslor och vad de kallas, och barnen får sedan upprepa.

Visuella hjälpmedel

Varje ord som lärs ut visas även med en bild.

Olika röster

Genom att upprepa samma ord med olika röstläge och intonation får barnen lättare att komma ihåg ordet.

Trollerilåda

Läraren namnger och visar olika föremål i en trollerilåda. Läraren frågar sedan barnen vad föremålen han eller hon tar fram ur lådan kallas.

Gåtor

Läraren beskriver föremål med hjälp av enkla ord och barnen får gissa vad det är.

3.3.7. Transspråkande

Gör att barnen blir medvetna om och respekterar olika nationaliteter och språk.

Sång på två språk

Barnen lyssnar på en sång på förstaspråket och sedan på andraspråket och översätter de ord som är viktiga för språkinläringen.

Kort berättelse på två språk (välkänd berättelse på förstaspråket)

Läraren läser en berättelse på det främmande språket (berättelser på främmande språk bör vara förenklade).

Filmer på fler än två språk.

4. Lärarens roller

4.1. Lärarens roll i utläring av främmande språk

Det viktigaste för alla lärare och språklärare för mycket små barn är att skapa förutsättningar för språktillägnande genom att hela tiden kommunicera och interagera, oavsett vad barnen gör. Det finns dock flera aspekter som kan hjälpa läraren att stödja barnens språkutveckling på ett effektivt sätt. Institutioner bör ha dessa aspekter i åtanke när de väljer och/eller utbildar lärare.

Först och främst är en lärare med en god kompetensnivå på målspråket att föredra för unga elever när det gäller språkets suprasegmentala drag som betoning och intonation. Detta är saker som små barn är särskilt uppmärksamma på. Vissa forskare är övertygade om att det här är det bästa sättet att lära sig ett målspråk på, eftersom lärarens misstag kan ha en långsiktig negativ effekt på barnen. Vi måste dock vara medvetna om att det inte alltid är på det här viset runtom i Europa. I många utbildningssituationer är det inte alltid så att lärare som lär ut främmande språk har en hög kompetensnivå. Detta särskilt eftersom engelska alltmer blir ett lingua franca som talas med olika uttal och i vissa fall något olika grammatik. Talare av amerikansk engelska och brittisk engelska förstår varandra utan problem, men de olika språkvarianterna skiljer sig åt på olika nivåer (fonologi, lexikon, grammatiska alternativ). I dessa fall är det enligt vissa författare inte nödvändigtvis skadligt att barn hör många olika talare med olika kompetensnivåer eftersom barn inte bara imiterar en enda talare.

2016-1- IT02-KA201- 024294

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

Ett annat område som bör uppmärksammas är lärarens **förmåga att undervisa och planera**. När man arbetar med mycket små barn måste man använda metoder och strategier som passar för denna specifika målgrupp. Språkutvecklande aktiviteter fokuserar på principen ”här och nu”, där barnen lär sig genom sin aktuella multisensoriska erfarenhet. Förmågan att uppfatta saker och ting med alla fem sinnen hjälper dem att komma ihåg tillfället och vilka språkliga uttryck som yttrades. Helst är dessa tillfällen också förknippade med positiva erfarenheter som sånger, visor, lekar och berättelser. Barnets positiva känsla kan förstärkas genom rutinaktiviteter där barnet får möjlighet att öva på språket i en trygg miljö. Sådana aktiviteter kan till exempel vara att varje morgon sjunga en sång eller samlas i ring för att diskutera saker som vädret, veckodagarna eller liknande.

Genom att använda en **stor variation av resurser** stöder man det multisensoriska lärandet. Lärare behöver ha flera olika resurser tillgängliga för dagligt bruk. En passande resurssamling eller delade pärmar kollegor emellan kan vara särskilt användbart för nya lärare. En sådan resurssamling kan innehålla leksaker, sånger, visor, föremål, hantverks- och konstaktiviteter, bilder, sagoböcker, filmer och DVD:er.

Lärarens **sociala förmågor** är en annan viktig faktor att beakta. Vårdgivare/föräldrar är de viktigaste personerna i de flesta barns liv. Barn tar naturligt efter sina vårdgivares åsikter och prioriteringar. Om läraren lyckas etablera en positiv relation med vårdgivaren är det troligt att det även stärker barnets språkutveckling. Det bästa är om vårdgivarna kan stödja processen genom att använda sig av glädjefyllda aktiviteter som berättelser, sånger, böcker och/eller tecknade serier. Men även om läraren samarbetar och kommunicerar med en familj som inte engagerar sig i språkutvecklingsprocessen kan barnet känna av den ömsesidiga tilliten och respekten, vilket främjar språkinlärningsprocessen. Det betyder att **lärarens samarbete med barnens vårdgivare är ett viktigt stöd för barnens språkutveckling och identitetsutveckling** som kunniga deltagare i språkliga och kulturella normer (Kultti & Pramling, 2017).

Lärare bör få tillräcklig **undervisningspraktik** med denna specifika åldersgrupp. Under den första lärarutbildningen på universitetet kan studenter observera hur andra lärare lär ut och

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

studera deras lektioner ur olika perspektiv. En annan möjlighet är att undervisa tillsammans med en annan lärare för att lära sig att organisera aktiviteter i en trygg miljö. Sådana delsteg kan leda fram till undervisning under en erfaren kollegas överinseende och slutligen till självständig undervisning. Sammanfattningsvis är mycket små barn en specifik målgrupp för vilken det krävs särskild kunskap och särskilda förmågor som inte alla språklärare har. Skolor bör vara medvetna om lärarens roll och anställa och stödja lämpliga kandidater. Det är också viktigt för både lärarstudenter och färdiga lärare att hålla sig à jour med forskningen och bygga upp sitt arbete kring uppdaterad kunskap.

Sist men inte minst har forskning visat att det är viktigt att läraren har en tillåtande attityd och visar intresse för ett barns modersmål även om han eller hon inte själv talar det. Detta förmedlar nämligen till barnet att alla språk är viktiga och att barnet är med och utvecklar ett mångkulturellt samhälle där alla språk – och därmed alla talare – är värdefulla.

4.2. Lärarens roll i undervisning av första- och andraspråk

Läraren bör vara **lyhörd för barnens försök att kommunicera sina erfarenheter**. Att **få barnen att delta i kommunikationsaktiviteter** är en annan viktig egenskap hos förskollärare vars uppgift är att stödja utvecklingen hos unga språkelever.

Att få barnen att delta i språkutvecklingsaktiviteter får inte bara vara engångsföreteelser utan bör ingå i de dagliga aktiviteterna. Anledningen är att man när man lär sig ett (eller flera) språk samtidigt alltid också lär sig något (annat), eftersom språk används för att kommunicera om och förstå något. Det betyder att barnens språkfärdigheter främjas samtidigt som deras kunskap om andra saker ökar. **Att växla mellan att tala om någonting (ett fenomen) och att tala om hur vi talar om det (dvs. metakommunikation)** är därför viktigt.

Viktiga aspekter i undervisning av små barns första- och andraspråk

2016-1- IT02-KA201- 024294

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

För att sammanfatta omfattar lärarens viktiga arbete i att stödja inläringen av första- och andraspråket samt ytterligare språk följande:

1. Att vara lyhörd för barnets försöka att kommunicera.
2. Att kunna få barnen att delta i kommunikationsaktiviteter (av flera olika slag: berätta historier, rimma, leka med ord osv.).
3. Att kunna bygga vidare på och koppla samman olika semiotiska medel (bilder, musik, tal, gester) i aktiviteter för ömsesidigt begripliggörande.
4. Att göra det tydligt att alla barnens språk värdesätts.
5. Att även ge språket ett innehåll – att växla mellan att tala om någonting (ett fenomen) och att tala om hur vi talar om det (metakommunikation).
6. Att bygga upp utvecklande relationer med barnets vårdgivare så att de kan medverka till barnets språkutveckling.
7. Att se alla språk som resurser som man värdesätter och utvecklar.

De många färdigheterna som läraren behöver ha förutsätter vikten av

8. kompetensutveckling för lärare – att hjälpa lärare att hålla sig à jour med forskningen.

5. Referenser

1. Adams, M. J. (1990). *Beginning to read: Thinking and learning about print*. Cambridge: MIT Press.
2. Anvari, S. H., Trainor, L. J., Woodside, J., & Levy, B. A. (2002). Relations among musical skills, phonological processing, and early reading ability in preschool children. *Journal of Experimental Child Psychology*, 83, 111–130.
3. Badian, N. A. (2001). Phonological and orthographic processing: Their roles in reading prediction. *Annals of Dyslexia*, 51(1), 177–202.
4. Björklund, C. (2014). Powerful teaching in preschool – a study of goal-oriented activities for conceptual learning. *International Journal of Early Years Education*, 22(4), 380–394.
5. Björklund, C., & Pramling, N. (2014). Pattern discernment and pseudo-conceptual development in early childhood mathematics education. *International Journal of Early Years Education*, 22(1), 89–104. doi: 10.1080/09669760.2013.809657
6. Blachman, B. A. (2000). Phonological awareness. *Handbook of reading research*, 3, 483-502.
7. Bornstein, M. H., & Arterberry, M. E. (2010). The development of object categorization in young children: Hierarchical inclusiveness, age, perceptual attribute, and group versus individual analyses. *Developmental psychology*, 46(2), 350.
8. Butzlaff, R. (2000). Can Music Be Used to Teach Reading? *Journal of Aesthetic Education*, 34(3/4), 167. <https://doi.org/10.2307/3333642>
9. Carr, K. W., White-Schwoch, T., Tierney, A. T., Strait, D. L., and Kraus, N. (2014). Beat synchronization predicts neural speech encoding and reading readiness in

2016-1- IT02-KA201- 024294

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

- preschoolers. *Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A.* 111, 14559–14564. doi:
10.1073/pnas.1406219111
10. Christophe, A., Dupoux, E., Bertoncini, J., & Mehler, J. (1994). Do infants perceive word boundaries? An empirical study of the bootstrapping of lexical acquisition. *Journal of the Acoustical Society of America*, **95**, 1570 – 1580.
 11. Christophe, A., Guasti, M. T., Nespore, M., Dupoux, E., & van Ooyen, B. (1997). Reflections on phonological bootstrapping: Its role for lexical and syntactic acquisition. *Language and Cognitive Processes*, **12**, 585 – 612.
 12. Christophe, A., Millotte, S., Bernal, S., & Lidz, J. (2008). Bootstrapping Lexical and Syntactic Acquisition. *Language and Speech*, *51*(1–2), 61–75.
<https://doi.org/10.1177/00238309080510010501>
 13. de Carvalho, A., Dautriche, I., & Christophe, A. (2016). Preschoolers use phrasal prosody online to constrain syntactic analysis. *Developmental Science*, *19*(2), 235–250. <https://doi.org/10.1111/desc.12300>
 14. Elkonin, D. B. (2005). On the historical origin of role play. *Journal of Russian and East European Psychology*, *43*(1), 49–89.
 15. Fleeer, M. (2014), *Theorising Play in Early Years*. Cambridge: Cambridge University Press.
 16. Fromkin, V., Rodman, R., & Hyams, N. (2011). *An introduction to language* (9. ed., international student ed). South Melbourne, Victoria: Wadsworth, Cengage Learning.
 17. Gärdenfors, P. (2010). *Lusten att förstå. Om lärande på människans villkor*. Stockholm: Natur & Kultur.
 18. Guasti, M. T. (2002). *Language acquisition: the growth of grammar*. Cambridge, Mass: MIT Press.
 19. Harms, V. L., Cochran, C., and Elias, L. J. (2014). Melody and language: an examination of the relationship between complementary processes. *Open Psychol. J.* *7*, 1–8. doi: 10.2174/1874350101407010001
 20. Isbell, R., Sobol, J., Lindauer, L., & Lowrance, A. (2004). The effects of storytelling and story reading on the oral language complexity and story comprehension of young children. *Early childhood education journal*, *32*(3), 157-163.

2016-1- IT02-KA201- 024294

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

21. Jäncke, L. (2012). The relationship between music and language. *Frontiers in psychology*, 3, 123.
22. Jentschke, S., and Koelsch, S. (2009). Musical training modulates the development of syntax processing in children. *Neuroimage* 47, 735–744. doi: 10.1016/j.neuroimage.2009.04.090
23. Justice, L. M., & Ezell, H. K. (2001). Written language awareness in preschool children from low-income households: A descriptive analysis. *Communication Disorders Quarterly*, 22, 123–134.
24. Justice, L. M., Bowles, R. P., & Skibbe, L. E. (2006). Measuring Preschool Attainment of Print-Concept Knowledge: A Study of Typical and At-Risk 3- to 5-Year-Old Children Using Item Response Theory. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 37(3), 224–235. [https://doi.org/10.1044/0161-1461\(2006/024\)](https://doi.org/10.1044/0161-1461(2006/024))
25. Kultti, A., & Pramling, N. (2016). Teaching and learning in early childhood education for social and cultural sustainability. In A. Farrell & I. Pramling Samuelsson (Eds.), *Diversity: Intercultural learning and teaching in the early years* (pp. 17–34). Oxford: Oxford University Press.
26. Kultti, A., & Pramling, N. (2017). *Barns rätt till rötter och fötter. Berättande för samverkan i mångfaldens förskola*. Stockholm: Liber.
27. Kraus, N., & Slater, J. (2015). Music and language: relations and disconnections. In *Handbook of clinical neurology* (Vol. 129, pp. 207-222). Elsevier.
28. Lorenzo, O., Herrera, L., Hernández-Candelas, M., & Badea, M. (2014). Influence of music training on language development. a longitudinal study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 128, 527-530.
29. Lonigan, C. J., Burgess, S. R., & Anthony, J. L. (2000). Development of emergent literacy and early reading skills: Evidence from a latent-variable longitudinal study. *Developmental Psychology*, 36, 596–613.
30. Lunde Vestad, I. (2010). To play a soundtrack: How children use recorded music in their everyday lives. *Music Education Research*, 12(3), 243-255.
31. Magnusson, M., & Pramling Samuelsson, I. (2019). Att tillägna sig skriftspråkliga verktyg genom att leka affär. *Forskning om undervisning och lärande*, 7(1), 23–43.

2016-1- IT02-KA201- 024294

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

32. Mareschal, D., Powell, D., Westermann, G., & Volein, A. (2005). Evidence of rapid correlation-based perceptual category learning by 4-month-olds. *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice*, 14(5), 445-457.
33. Mauritzson, U., & Säljö, R. (2003). ”Ja vill va Simba å du ä Nala”. Barns kommunikation och koordination av perspektiv i lek. In E. Johansson & I. Pramling Samuelsson (Eds.), *Förskolan - barns första skola* (pp. 159-196). Lund, Sweden: Studentlitteratur.
34. Patel, A. D. (2003). Language, music, syntax, and the brain. *Nat. Neurosci.* 6, 674–681. doi: 10.1038/nm1082
35. Pramling, N. Wallerstedt, C., Lagerlöf, P., Björklund, C., Kultti, A., Palmér, H., Magnusson, M., Thulin, S., Jonsson, A., & Pramling Samuelsson, I. (2019). *Play-responsive teaching in early childhood education*. Dordrecht, the Netherlands: Springer. <https://link.springer.com/book/10.1007%2F978-3-030-15958-0>.
36. Pullen, P. C., & Justice, L. M. (2003). Enhancing Phonological Awareness, Print Awareness, and Oral Language Skills in Preschool Children. *Intervention in School and Clinic*, 39(2), 87–98. <https://doi.org/10.1177/10534512030390020401>
37. Rakison, D. H., & Oakes, L. M. (Eds.). (2003). *Early category and concept development: Making sense of the blooming, buzzing confusion*. Oxford University Press.
38. Snow, C. E., Burns, M. S., & Griffin, P. (Eds.). (1998). *Preventing reading difficulties in young children*. Washington, DC: National Academy Press.
39. Speaker, K. M., Taylor, D., & Kamen, R. (2004). Storytelling: Enhancing Language Acquisition in Young Children. *Education*, 125(1).
40. Strait, D. L., Hornickel, J., and Kraus, N. (2011). Subcortical processing of speech regularities underlies reading and music aptitude in children. *Behav. Brain Funct.* 7, 7–44. doi: 10.1186/1744-9081-7-44
41. Stuart, M. (1995). Prediction and qualitative assessment of five- and six-year-old children's reading: A longitudinal study. *British Journal of Educational Psychology*, 65(3), 287-296.

2016-1- IT02-KA201- 024294

EDUGATE – Flerspråksundervisning i förskoleverksamhet och barnomsorg

42. Thorpe, K., & Fernald, A. (2006). Knowing what a novel word is not: Two-year-olds 'listen through' ambiguous adjectives in fluent speech. *Cognition*, 100(3), 389-433.
43. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes* (M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner & E. Souberman, Eds.). Cambridge, MA: Harvard University Press.